

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Евгения Делчева, д-р по икономика
на дисертационния труд на Надя Руменова Велева – докторант към
ФОЗ – МУ Плевен

за присъждане на научна и образователна степен „Доктор” по
научна специалност „Социална медицина и организация на
здравеопазването и фармацията“

Научни ръководители : проф. Тони Веков, д.м.н. и
доц. д-р Силвия Александрова – Янкуловска, д.м.

Тема на дисертационния труд: „СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА
ПАЗАРА НА ТРУДА НА МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ В БЪЛГАРИЯ”

I.Обща характеристика и актуалност на труда

Дисертационният труд на Надя Велева е в общ обем от 160 стандартни страници и е структуриран по следния начин: въведение, 3 глави, изводи и препоръки, списък на научните публикации във връзка с настоящия дисертационен труд (189 източника от които 114 на латиница) и приложения (4 броя). Разработката е илюстрирана богато с 43 фигури и 12 таблици.

Дисертабилността и актуалността на избраната тема на дисертационния труд се основава на :

- Увеличаващото се **неравновесие** в пазара на медицински сестри в България поради системния недостиг на сестрински медицински персонал особено в болничния сектор при засилващите се тенденции на отказ от професията и търсене на реализация извън граници.
- **Публичния интерес и чувствителност** на обществото към проблемите на здравеопазването включително и към тези на пазара на медицински труд, който често се раздира от противоречия.

- **Необходимостта от прилагане на иновативни и обективни средства за анализ и изследване на проблемите на пазара на медицински кадри като например математически модели.** Техните възможности съчетават метричните и емпиричните доказателства за хоризонталните и вертикални връзки на състоянието и динамиката на всички водещи пилони на пазара на медицински сестри.

Предложеният дисертационен труд от Н. Велева допринася за опознаването на добрите чужди практики в симулационното моделиране, извеждането, систематизирането и структурирането на адекватни модели за връзките между параметри на търсенето и предлагане на труд на медицинските сестри.

II. Съдържание на дисертационния труд

Във **въведението** си Н. Велева извежда аргументирано актуалността и важността на избраната тема като изтъква наблюдаваните дефицити на медицински кадри и особено – на медицински сестри в повечето страни и в България, в която недостигът се превръща в хроничен и задълбочаващ се.

В литературния обзор се изтъква компетентно общото и специфичното в пазара на медицински сестри разглеждан като социален феномен на базата на широк обхват на литературни източници. Ерудицията и критичността на авторката прозират почти на всяка страница. Чрез използване на дедуктивен подход тя навлиза в общата икономическа теория на трудовите ресурси, за да се спре по-конкретно върху факторите влияещи върху търсенето и предлагането на труд и да достигне до разкриване на специфичните белези на пазара на труд на медицинските сестри. Способността на докторантката за анализ и синтез проличава и от представения теоретичен модел на търсенето и предлагането на сестринска работна сила (фиг. 5). Авторката се спира на

неравенствата в осигуреността с медицински страни на България и други страни. Фокусът на литературния обзор е и върху различните подходи (четири основни) и предизвикателства за определяне на бъдещи потребности от работна сила, които са приложими и за пазара на медицински сестри. Оценявам високо и прегледа на пет модела на международни организации за планиране и прогнозиране на работната сила, както и на българския опит (модел на Ц.Пеевски и др.).

Втора глава е концептуална и и посветена на тезата, хипотезите, целите, задачите и методологията на комплексното изследване, което се състои от комбинация от свързани проучвания – **социално-икономически анализ** на състоянието и развитието на пазара на сестрински труд в България, **анкетно проучване** на мнението на медицинските сестри по проблемите на пазара на труда им, **динамичен симулационен модел на пазара на труда, ненатурален експеримент в ускорен мащаб на времето**. Времевият хоризонт е до 2030 г.

Методологията е изложена логично и последователно. Целта се реализира чрез 7 задачи, които обхващат редица собствени обзорни, концептуални проучвания и анализи с използване на съвкупност от разнообразни методи. За целите на симулационния модел е адаптирана компютърна програма POWERSIM STUDIO 9 Demo версия. Симулационният модел включва най-важните променливи – демографски характеристики, квоти за обучение, характеристики на търсенето и предлагането на сестрински труд. Постигане на авторката е многовариантното и комбинативно мислене – тя е изложила 4 различни сценарии на развитието на пазара на труда : равновесен, реалистичен, песимистичен и динамичен.

В 3 глава са обобщени и изложени основните резултати от научните изследвания на докторантката представени в икономическия и социологическия анализ на състоянието и тенденциите на пазара на труда

на медицински сестри в България към 2012 г., и симулационния модел който позволява и прогнозни предвиждания до 2030 г. Обособени са основни фактори на търсенето и предлагането на сестрински труд.

Анализът на данните от собствените проучвания е проведен на високо методично ниво, което е позволило на авторката да достигне до **значими изводи и препоръки към различни институции.**

В обобщение като по-съществени ще открия следните изводи направени от докторантката:

- Комплексното действие на изследваните фактори води до намаляване на съвкупното предлагане на сестрински труд при непрекъснато нарастване на търсенето, което ще задълбочи диспропорциите в здравеопазването;
- Сестринската работна сила е застаряваща със средна възраст от 49 години, което ще доведе до още по-голям дефицит след тяхното пенсиониране;
- Неравномерно разпределение на медицинските сестри по видове медицинска помощ – 2/3 работят в болниците, а 38,9% - в извънболничната помощ, което е крайно недостатъчно;
- Особеностите на търсенето и предлагането доказват, че чисто пазарните методи за регулиране не са достатъчни за решаване на проблемите и дефектите на трудовия пазар и т.н.

III. Приноси

Разработеният труд съдържа теоретични обобщения и решения на научноприложни проблеми на пазара на сестрински труд в социално-икономическите условия на прехода, здравната реформа и до 2030 г.

Трудът има несъмнен **приносен характер**. Разграничавам две групи приноси : теоретично-познавателни и методични и практико-приложни.

Теоретично-познавателни и методични приноси

- Извършено е първото съвременно макроикономическо и комплексно проучване на пазара на труда на медицински сестри с използване на социално-икономически, социологически анализ и собствен симулационен модел предлагащ развитието на пазара на сестрински труд до 2030 г. в четири сценария. Получените резултати могат да се ползват от здравните политики и стратегии.
- Разкрит е феноменът „недостиг породен от лимитираното финансиране“ като важен фактор за диспропорции в пазара на труда.
- Извършеният критичен анализ на представените модели и подходи за определяне на потребности от работна сила и в т. ч. на труда на медицински сестри запълва една ниша в българската икономика на здравеопазването

Практико - приложни приноси

- Създаден е оригинален динамичен симулационен модел на търсенето и предлагането на медицински сестри, който е приложим и за други групи човешки ресурси.
- Изведени са конкретни препоръки към държавата, работодателите, университетите и съсловната организация за решаване на проблемите при планиране и управление на сестринската работна сила.

IV. Препоръки

Първият сценарий за симулиране и прогнозиране на потребностите от медицински сестри до 2030 г. е наименован „равновесие“, което определяне според мен неточно информира за приетите условия, които са

запазване на настоящите нива на търсенето, но достигащи до неравновесие до края на хоризонта.

Препоръчвам на Надя Велева да продължи да разработва и съдейства за развитие на симулационни модели в икономиката на здравеопазването и общественото здравеопазване. Също така ще бъде от полза за страната да публикува труда си в комплексна монография, която да получи широко разпространение сред здравните политици и мениджъри.

V. Автореферат и публикации по труда

Във връзка с темата на дисертацията Н.Велева има 4 реални публикации в научни издания и две научни съобщения. Публикациите отразяват части от дисертационния труд.

Авторефератът отразява вярно структурата и съдържанието на труда и акцентира върху най-важните моменти и изводи от изследванията.

VI. Заключение

Въз заключение, мога да обобщя, че научната продукция съдържа оригинални резултати, представляващи обогатяване на научното знание и приложимост в областта на симулационното моделиране на пазара на сестрински труд, поради което препоръчвам на Уважаемото жури към ФОЗ – МУ Плевен да присъди на Надя Руменова Велева по достойнство образователна и научна степен „доктор” по професионално направление „Обществено здраве” шифър 7.4 и научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията”.

Подпис:
(проф. Е. Делчева, д-р по
икономика)

20 октомври 2013 г.